

2. Období pravopisu spřežkového – 14. stol. Spřežkový pravopis řeší nedostatek latinských písmen pomocí spřežek. K označení potřebné hlásky spráhalo dvě nebo tři písmena, jejichž kombinace nebyly v češtině běžné (*cz, chz*). Spřežkový pravopis s prvky diakritického pravopisu má dnes např. polština.

2.1 Starší (složitější) spřežkový pravopis se užívá v rozmezí let 1300-1340. Jeho základním rysem je důsledné rozlišování sykavek. Některé spřežky byly komplikované, takže mnohé zápisy jsou pro dnešní uživatele češtiny většinou nesrozumitelné (*chzazz*, tj. čas).

Spřežka/litera označuje hlásku

<i>zz</i>	=	<i>s</i> :	<i>zzam</i> (sám)
<i>ſſ, ſ</i> (= dlouhé <i>s</i>)	=	<i>š</i> :	<i>lepſſím</i> (lepším)
<i>cz</i>	=	<i>c</i> :	<i>czo</i> (co)
<i>chz</i>	=	<i>č</i> :	<i>chzazz</i> (čas)
<i>z</i>	=	<i>z</i> :	<i>mezi</i> (mezi)
<i>s</i>	=	<i>ž</i> :	<i>siwot</i> (život)
<i>ch</i>	=	<i>ch</i> :	<i>duch</i> (duch)
<i>rs</i>	=	<i>ř</i> :	<i>morse</i> (moře)
<i>ie, ye</i>	=	<i>ě</i> :	(tzv. jať) <i>chtyel</i> (chtěl)
<i>c</i> zvl. před <i>a, o, u, r</i>	=	<i>k</i> :	<i>cozztel</i> (kostel)
<i>g</i>	=	<i>j</i> ;	v přejatých slovech <i>g: gedno</i> (jedno), <i>z galiley</i>

Délka samohlásek se označuje jen zřídká, a to zdvojením příslušné samohlásky, přičemž se píší zpravidla nad sebou (*ktere^em*). - Spřežkový pravopis většinou neodráží tehdejší výslovnostní rozdíl mezi *i* a *y*. Obou písmen se užívá promiskue, nadto ještě označují hlásku *j* (*yablek*).

Starší spřežkový pravopis je patrně dílem jednoho tvůrce nebo několika vzdělaných jedinců. Důsledně byl užit jen v nejstarších českých legendách, méně důsledně v nejstarších rukopisech Alexandreidy.

Příklad: Transliterace

Tu rsíechziú hi týem zamutkem
-edſſi do zzwe ſſchziépownyčzie...
- a plachziúczí pade nýczie...

Transkripce:

Tú řečú hi tiem zámutkem
 [š]edši do své ščěpovnicě...
 - a plačúci pade nicě...

S těmi slovy a v tom zármutku vešedši (vešla) do své štěpnice (sadu) a plačíc padla tváří k zemi. - stačí přeložit přibližně!

LEGENDA O P. MARIÍ Z POČÁTKU 14. STOL.

V ostatních textech té doby **se starší spřežkový pravopis neuplatňuje**. Doklady neliterární povahy (vlastní jména místní, osobní, termíny apod.) jsou i nadále psány **nejednoznačnou grafikou vycházející z primitivního pravopisu**, ale již méně pestrou a do jisté míry ustálenou, často v ní už nacházíme prvky mladšího spřežkového pravopisu.

Toponyma z období 1300-1340: (*č* není nikdy *chz*, *s* není nikdy *zz*!): *Telez* (Telč), *Cirnicz* (Černice), *Zablatie* (Záblatí), *Zeletaw* (Želetava), *Nyrzko* (Nýrsko), *Byscupicz* (Biskoupky), *Nassedlowicz* (Násedlovice), *Dalesicz* (Dalešice), *Oreschin* (Ořešín), *Slapanicz* (Šlapanice).

2.2 Mladší (jednodušší) spřežkový pravopis se formoval od začátku 14. stol., držel se - vedle nově zavedeného diakritického pravopisu - po celé 15. stol. a v jednotlivostech přežíval ještě v dalších stoletích (zvláště v rukopisech). Na rozdíl od staršího spřežkového pravopisu nerozlišuje sykavkové dvojice *s-š, z-ž, c-č*, zato více respektuje znělost hlásek (odlišuje *z-s, ž-š*).

Spřežka/litera označuje hlásku

<i>z</i>	=	<i>z</i> : <i>zly</i> ; <i>ž</i> : <i>zena</i>
<i>s, f</i>	=	<i>s</i> : <i>yasny</i> , <i>biškupi</i> ; <i>š</i> : <i>budes</i> , <i>fwecz</i>
<i>ff</i>	=	zejm. <i>š</i> : <i>došfel</i>
<i>cz</i>	=	<i>c</i> : <i>dcery</i> ; <i>č</i> : <i>czeft</i>
<i>rz</i>	=	<i>ř</i> : <i>rzyeka</i> (ně. řeka)

Ostatní prostředky zůstaly stejné jako ve starším spřežkovém pravopisu.

Transliterace:

Knyez Hoštywyt potom šnyde
Borzywoy na otczow šolecz wznyde.

KRONIKA TAK ŘEČENÉHO DALIMILA

Kníže Hostivít potom zemřel, Bořivoj nastoupil na otcův trůn.

Transkripce:

Kněz Hostivít potom snide,
Bořivoj na otcův stolec vznide.

Vlastní jména místní: 1392 *Czernczyn* (Černčín), 1373 *Sadkow* (Sadkov), 1385 *Schach* (Šach), 1374 *Zeletiz* (Želetice), 1368 *Zhorzecz* (Zhořec), 1374 *Macow* (Makov).

Z této doby pochází jediná novočeská spřežka *ch*; byla už v latině, kde označovala *ch* v řeckých slovech (*charta* z *chártés*, tj. papír, papyrový list). Z dnešního hlediska se jeví jako nesystémová (tak ji hodnotí současné gramatiky češtiny).